

Durant segles l'Església ha controlat bona part del patrimoni documental, però en els darrers anys legislacions específiques sobre els arxius han fet perillar aquest monopoli. Arxivers professionals, historiadors i responsables polítics catalans coincideixen a denunciar les dificultats que té l'Església encara per afrontar aquest repte. També critiquen que sovint l'actitud de tancament es converteix finalment en obstrucció a la investigació històrica.

Arxius deixats de la mà de Déu

Amparo Soriano, autora d'*Andorra durant la guerra civil espanyola* (Consell General del Principat d'Andorra, 2005), va tirar endavant aquest treball sense poder consultar la documentació que hi ha als arxius del bisbat d'Urgell, la divisió eclesiàstica més gran del territori català. "Vaig demanar entrar-hi en cinc ocasions i em van anar donant excuses, i mai hi vaig poder accedir." Tot i que amb la llei a la mà la historiadora tenia ple dret d'accés a l'arxiu, va decidir llençar la tovallola.

Ferran Toledano, historiador i coordinador de projectes del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, assegura que ha pogut comprovar que "alguns arxius eclesiàstics no tenen una catalogació actualitzada". Aquesta situació s'explica, a parer seu, perquè el personal que tenen "és molt minso i la seva prioritat és la de tenir ben gestionada la informació d'interès per al bisbe"; la qual cosa fa que "la documentació històrica sempre es quedi com a aspecte secundari".

Amb l'adveniment de la democràcia els arxius civils han avançat en la modernització dels sistemes de gestió, mentre que els de l'Església s'han quedat obsolets. Abans d'aquesta evolució, els arxius eclesiàstics estaven en millors condicions que els civils. Malgrat tot, aquesta eficiència de portes endins serveix de poca ajuda per als qui no són membres de l'Església, ja que els codis de classificació "són opacs per al món civil", segons explica Toledano.

Aquest hermetisme el coneix molt bé l'historiador Joan B. Culla, per a qui l'opacitat "és un problema de tots els arxius eclesiàstics", sobretot pel que fa a "l'arbitrarietat en la normativa d'accés". "A àmbit mundial hi ha un autèntic caos i els arxius de l'Església són especialment punyeters en aquest sentit", afegeix l'historiador, mentre afegeix que a l'hora de consultar en aquests centres "hi anaves venut perquè no hi havia catàleg i els arxivers t'ensenyaven el que els semblava".

La situació dels arxius eclesiàstics a Catalunya és diversa, segons els arxivers i historiadors consultats. Tot i les prescripcions legals, l'accés per a molts investigadors és condicionat per una altra mena de factors menys peremptoris. Toledano, per exemple, explica que, "depenent de la bona relació que l'investigador tingui amb l'arxiver de torn en cada arxiu es pot establir certa complexitat i aleshores tot va bé".

En definitiva, la situació descrita respon a allò que l'historiador Jordi Vilamala, autor de l'estudi comparatiu "Els arxius històrics diocesans catalans", defineix com "les manies de mossèn", el principal maldecap del qui vol investigar en profunditat una documentació que està en poder de l'Església i que és d'interès públic. En molts casos l'Església no ha professionalitzat els seus arxius; "els mossens que hi treballen fan moltes coses i la feina o els sobrepassa o no els interessa. Tenen controlat el que els importa per als seus estudis i la resta queda a l'ombra".

Obertura fonamental. Toledano considera crucial per a la investigació històrica l'accés als arxius eclesiàstics i posa d'exemple l'expectativa que ha generat recentment l'obertura de la documentació relativa al pontificat de Pius XI (1922-1939), impulsada pel papa Benet XVI. Sembla que a Catalunya l'Església encara no està preparada per fer el mateix amb la documentació relacionada amb el període de la Guerra Civil espanyola. En aquest sentit, Toledano, referint-se al cas de la historiadora Amparo Soriano, a qui se li ha denegat el permís de consultar la documentació d'aquest tram de la història dels arxius del Bisbat d'Urgell, manifesta que l'obertura podria mostrar "la relació que ha pogut tenir la Mitra amb la repressió franquista" o "els informes dels capellans sobre els moviments dels exiliats" en un moment delicat en la història de l'estat espanyol.

L'historiador Borja de Riquer dubta que al Bisbat d'Urgell hi hagi un gran fons de documentació del període de la guerra "perquè en aquell temps l'Església va ser perseguida i es tracta d'un arxiu episcopal". Tot i això, creu que "pot haver-hi alguna cosa del període posterior, a partir del 1939, com ara informes de com es va trobar la diòcesi després de la guerra". Els responsables d'alguns arxius eclesiàstics han estat consultats per fer aquest reportatge, però no han estat receptius a l'hora de respondre.

Sigui com sigui, Toledano està convençut que a partir del 1939 s'hi van desar documents importants. "Els rectors de les parròquies informaven de qui podien ser els millors alcaldes. En la situació de nacionalcatolicisme en què es trobava el país podia ser molt possible que l'Església recollís informació del que estava passant en aquells moments a les valls d'Andorra perquè així el bisbe tingués dades per passar a Franco."

Aquests capítols de la història són encara, malgrat el pas dels anys, molt controvertits, sobretot per a les parts que s'hi van veure implicades. "Hi ha una part de l'Església molt sensible, que es posa a la defensiva quan es tracta de treure a la llum documentació de la Guerra Civil, però en canvi sí que hi ha un sector que creu que la documentació s'ha d'obrir i adoptar una actitud crítica amb el propi passat."

Els impediments que els historiadors es troben en els arxius eclesiàstics revelen una contradicció amb la llei. La legislació civil aprofundeix en la necessitat i l'obligació de conservar la documentació així com de garantir que sigui accessible, principi que obliga a tractar adequadament el fons per fer possible recuperar la informació i facilitar l'accés final als usuaris.

El nou Estatut de Catalunya fa un pas endavant respecte a l'anterior en matèria d'arxius. Així, l'article 127 reconeix la "competència exclusiva" de la Generalitat en "el patrimoni cultural". La legislació més idònia per als arxius eclesiàstics és la llei catalana sobre arxius i documents del 2001. Els fons de l'Església catòlica, com a integrants del patrimoni documental, estan subjectes a "la inspecció tècnica dels arxius privats que apleguen béns integrants del patrimoni documental".

"Els arxius diocesans reben subvencions dels poders públics i seria desitjable que qualsevol arxiu que en rebés estigués obligat a complir una sèrie de condicions que els obrissin a qualsevol consulta." Qui així s'expressa és Joan Boadas, expresident dels arxivers catalans, membre de l'International Council on Archives (ICA): "L'únic límit al qual haurien d'estar sotmès l'accés als materials d'aquests arxius hauria de ser l'estat de conservació dels documents. Tot i això, aquesta situació seria salvable amb la digitalització", continua Boadas, que considera que "l'accés ha de ser la norma, mentre que la prohibició (sempre motivada) hauria de ser l'excepció".

Segons aquest arxiver, durant els governs de CiU, a Catalunya, la facultat d'inspecció de la Generalitat "es va fer precària, per no dir que no es va dur a terme". El Govern tripartit, en canvi, ha mostrat "interès per potenciar la funció inspectora, però desconec si s'ha des-

EL TEMPS

Franco presidint el trasllat de les relíquies de la Càmara Santa, a Oviedo, el 1942. Els arxius eclesiàstics d'aquesta època continuen sent en bona mesura difícils de consultar.

envolupat". Aquesta nova voluntat s'ha traduït en la conversió del Servei d'Arxius en subdirecció general. "Abans l'organisme tenia un rang orgànic inferior. Ara les possibilitats d'influència són superiors perquè de fet té més opcions d'interlocució un subdirector general que no pas un cap de serveis", afegeix Joan Boadas, expresident dels arxivers catalans.

La intervenció del Govern. El subdirector general d'Arxius de la Genera-

"Una part de l'Església es posa a la defensiva quan es tracta de treure a la llum documentació de la Guerra Civil"

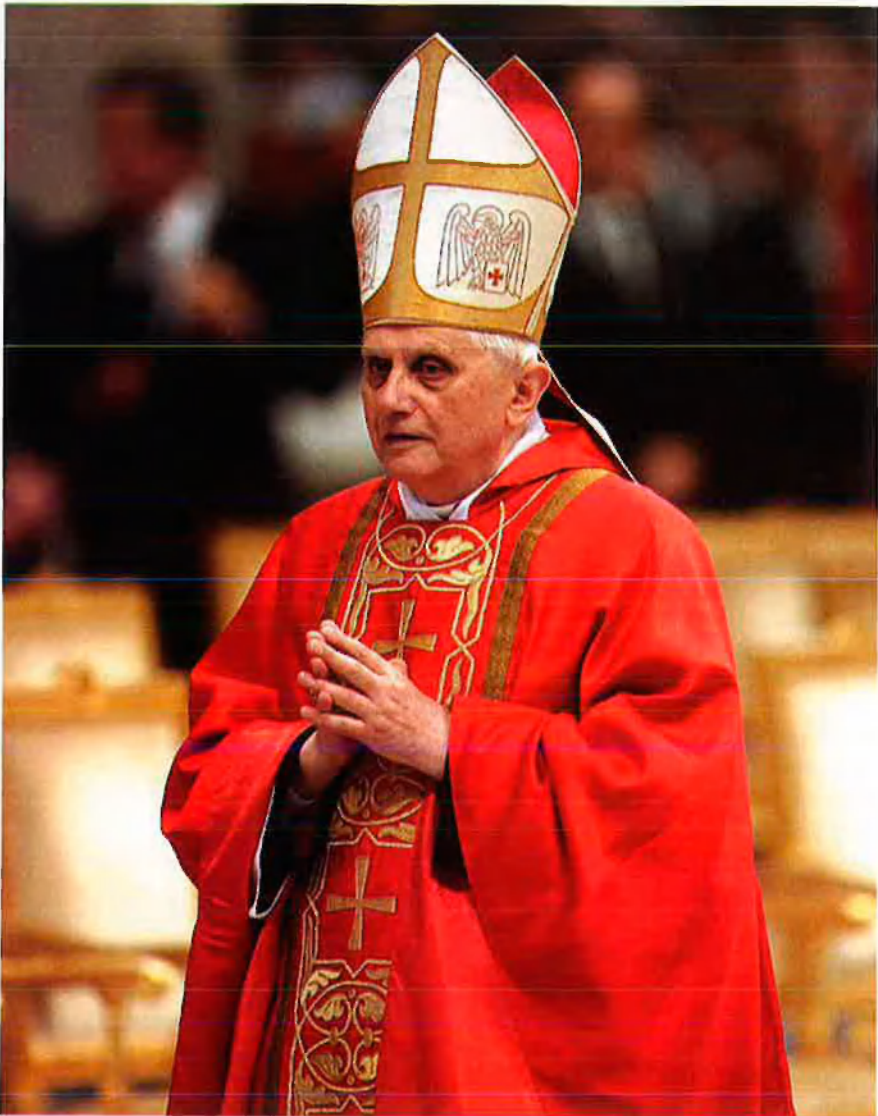
EL TEMPS

POPERY AND FASCISM.

THE CLERGY AT SALAMANCA GIVE THE FASCIST SALUTE.

MEMOR OF LUGO, ARCHBISHOP OF SANTIAGO, CANON OF SANTIAGO, BISHOP OF MADRID.

Benet XVI (a sota) ha obert als investigadors la documentació vaticana sobre el pontificat de Pius XI. A l'estat espanyol, però, l'Església es resisteix a obrir els seus arxius de la Guerra Civil.

EFE

L'Església esgrimeix la manca de recursos com el principal problema per posar al dia els seus arxius

litat, Ramon Alberch, explica que es fan reunions anuals amb representants de la Conferència episcopal espanyola per tractar específicament la qüestió arxivística. En aquestes trobades, els portaveus de l'Església esgrimeixen sovint la manca de recursos com el principal problema que els impedeix de posar al dia els seus arxius.

Alberch reconeix que, pel que fa al mapa d'arxius de Catalunya, el "dèficit més clamorós" es troba en els de l'Església, tot i que també en els privats que pertanyen a famílies nobiliàries. "Aquesta és la gran assignatura pendent, on hi ha més dèficit acumulat, tot i que alguns arxius eclesiàstics han fet un esforç brutal", afegeix.

En aquest sentit, el subdirector general d'Arxius apunta que ja s'han previst mesures de "pressió indirecta" per resoldre aquest desori i, entre aquestes, es confia en l'eficàcia del Registre d'Arxius, el decret de creació del qual es troba en tràmit jurídicoadministratiu. Aquest serà l'instrument que "marcarà els estàndards" a partir dels quals els arxius podran rebre més ajudes econòmiques per modernitzar-se perquè, fins ara, les subvencions no han estat res més que "pedaços".

Alberch considera que els arxius de l'Església, malgrat ostentar titularitat privada, tenen una importància que "supera amb escreix aquesta condició" i són fonamentals per als estudiosos. "Una investigació mínimament seriosa no pot evitar de consultar-los". És per això que veu la necessitat d'arribar a "un pacte global d'actuació" entre el Govern i l'Església (amb partides específiques per als arxius eclesiàstics) per superar aquesta situació i estudiar un pla estratègic "potent i de futur" que beneficiï totes les parts.

Joan Antoni Guerrero Vall